

Kabdebó Tamás

Zrínyi a csáktornyai várban

(dráma két felvonásban)

Dramatis personae

Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér
Löbl Zsófia, a felesége
Löbl Johann, Zsófia unokabátyja
Zrínyi Péter, a költő öccse
Frangepán Katalin, Zrínyi Péter neje
Zrínyi Ilona, Péter leánya
Bethlen Miklós, az erdélyi kancellár fi
Vitnyédi István, luteránus a prédikátor
Zichy Pál, a kamaraelnök fia
Freiherr von Schweinsteiger, bécsi ügynök
Chevalier Gremonville, francia követ
Paka, vadász, szolga, mindenek

A szereplők lehetőleg korabeli ruhát viseljenek.

nota bene: A szöveg jó része régies helyesírást tartalmaz.

A dráma 55 percre írt szöveget tartalmaz, beleértve a táncidőt is.

Az előadás két felvonását egy 10 perces szünet választja el.

A Szigeti veszedelem betétjeit a Hölgykórus az Énekmondó Együttes által szerzett dallamra kántálja.

I. felvonás

(A színpad egy fogadóterem. Szemben egy turbán és szögön tarisznya lóg.

Mellette a falon, letakarva, egy vaddisznófő. Körülötte jobbról-balról fölakasztott fegyverek: puskák, pisztolyok, nyílpuskák, török.

A színpad bal sarkában egy szeglet, átlátszó tüllfüggöny mögött Zrínyi „író szobája”, vagyis egy szeglet íróasztallal, három székkal. A színpad üres.)

(Weber: Bűvös vadász c. operájának nyitánya szól, halkán. A színpadra berobban Paka, megtépett öltözékben.

Középen lerogy a számolyra. Mellén egy gongot visel, ez lehet egy fém mellvért.)

Zrínyi: *(előléptet szegletéből, ingénél fogva felemeli Pakát)* Beszélj!

Paka *(jelzi, hogy nem tud beszélni)*

Zrínyi: Hát mi van, kivágták a nyelved?

Paka *(igent int)*

Zrínyi: A törökök persze. Mert ilyen a vasvári béke.

Paka *(ismét igent jelez)*

Zrínyi: Köprülü Mohamed táborában voltál, ahova küldtelek?

Paka (*megrázza a fejét*)

Zrínyi: Ali Ahmed táborában?

Paka (*megrázza a fejét*)

Zrínyi: Martalócok kaptak el?

Paka (*igenel*)

Zrínyi: És kivágták a nyelved, hogy ne mondhasd el, hol vannak és hányan vannak. Nemde?

Paka (*igent int*)

Zrínyi: De azért én azt csak megtudom tőled. A Dráva és a Mura között?

Paka (*megrázza a fejét*)

Zrínyi: A Dráva és a Száva között?

Paka (*igent int*)

Zrínyi: A Csezma folyótól nyugatra?

Paka (*igent int*)

Zrínyi: Értem. No, és hányan vannak, figyeld az ujjam: 1 ezren? (*fölmutatja mutatóujját*)

Paka (*kettőt üt a cintányéjára, mely hasára van kötve*)

Zrínyi: Tehát kétezren. No, ezt majd elintézzük. Te meg menj el, mosakodj meg, pihenj.

Paka (*a tarisznya elé húzza számolyát és távozik*)

Zrínyi: Talán nem kellett volna követségbe küldenem.

Paka (*elvonultában obszcén mozdulatot tesz, amit Zrínyi nem lát, a közönség igen*)

(*A színpad két oldaláról közelít két pap, Vitnyédi luteránus talárban, Johann Löbl reverendában.*)

Johann: Ön itt? (*egyszerre*)

Vitnyédi: Ön itt? (*egyszerre*)

Johann: Ha jól látom, Ön Vitnyédi István luteránus prédikátor, a hit embere.

Vitnyédi: Ne csúfolódjék. A hit a legfontosabb dolog az életben. Ezt most egy példabeszédben bizonyítani fogom. Egy anya méhében két ikergyermeket hord, egy hívőt és egy kételkedőt. A hívő azt mondja: testvérekem, készüljünk el a külső életre, arra, hogy a száunkkal eszünk, a lábunkkal megyünk. Lehetetlen, véli a kétkedő: étkezésre itt a köldökszinőr. Erre a hívő: a köldökszinőr egyszer elszakad és találkozni fogunk anyánkkal. Anya? Az hol van? – kérdi a kétkedő. A hívő így felel: Benne létezzünk és hidd el, igazi életünk születésünkkel kezdődik. Önök, pópista lelkészek a babonában hisznek, nem az anyai bibliában.

Johann: Mondhatta volna kedvesebben: úgy, hogy önök, katolikus papok. És, ami azt illeti, mi valamennyien hiszünk az Isten szavában. Egyébként én, az unokahúgomnak, Löbl Zsófiának, a ház úrnőjének vendége vagyok, Löbl Johann a nevem. És Önt ki küldte vagy hozta várkastélyunkhoz?

Vitnyédi: Az Úr szava.

Johann: Melyik úré? A ház uráé, Zala és Somogy megyei főispáné, horvát báné, egykori főkapitányé, vagy az ő öccse uráé, Zrínyi Péter kapitányé?

Vitnyédi: Van egy nagyobb, nemesebb, hatalmasabb úr náluknál is.

Johann: Hogyne. Ófelsége I. Lipót osztrák császár, magyar király.

Vitnyédi: Megadom, Lipót Európa egyik, a Habsburg Császárság jelenleg vitathatatlan uralkodója. Nagy császár, kis emberke, de nincs dolgom vele és nem is akarom látni. Lipót nem segíti honunkat, hanem sanyargatja. És én még tőle is hatalmasabb urat szolgállok.

Johann: Ezt már nem hiszem. Hisz sem XIV. Lajos, francia király, sem pedig a török padisah nem bír nagyobb uralommal Lipót császárnál. Habár jelenleg csupán Magyarhon egyharmada fölött uralkodik.

Vitnyédi: Bizony, bizony. De a három fölség közül egyik sem az én uram. Ők, ha lehet, egyenlők a földi téreken. Én azonban a Magasságos Úristenre gondoltam, kihez képest a földi királyok törpék.

Johann: Huh. Szóval az Egek Ura üzen Önnek, Vitnyédi István luteránus prédikátornak! Vajh a rezgőhan-

gú czitera avagy a lágyhangú fuvola, esetleg a harczi trombita hangján? Mivel az emberi nyelv szavával legutoljára, tudomásom szerint, csak Szent Fiához szólott a Teremtő, fönn a Tábor hegye fölött. Előzőleg pedig a Jordán folyó feletti felhőkbe burkolódzva.

Vitnyédi: Ne tréfáljon, tiszteletlen uram. Jól tudja, hogy az Isten a magamformához a lelkiösmeret hangján szól. Így szólított fel engem tehát, hogy visszaszerezsem Miklós és Péter urakat a luteránus igaz hitnek.

Johann: Miket beszél ön, nagytiszteletű uram? A Zrínyi fivérek sohasem voltak ágostai hitűek. A római katolikus vallásban éltek és élnek. Maga a szépreményű prímás, Pázmány Péter vette őket a keze alá, ifjú korukban. Ő nevelte mindkét Zrínyit.

Vitnyédi: Igen, ő vala aki eltérítette őket az igaz útról, rávezette őket a pápistaság bozótos ösvényére. A két fivér apja, a megboldogult Zrínyi György úr Luther igaz tanait követte ifjú korában.

Johann: Igen. De aztán visszatért ősei hitéhez, megtért a Szent Római Katolikus Anyaszentegyház kebelébe. A Zrínyiek katolikusok, a világ rendje ez. Katolikus volt a törökverő Szigeti Zrínyi Miklós, katolikus az ő fia, I. Zrínyi György, és immáron katolikusnak születtek és azok maradtak a jelenlegi Zrínyiek. Ez a ház katolikus marad mindörökre.

Vitnyédi: Mindörökre? Látom, Ön, tisztelendő úr, felcsapott jósnak. Cumeai, dodonai vagy kapitóliumi béljósnak? Tán az egyházatyák egyikének orákulumait veszi segedelmül. Ők, ugyebár, kizárólag az óhitű keresztényekkel társalognak. Ki az ön anyamestere, Iréneusz vagy Athanáziusz?

Johann: Ne gúnyolódjék nagytiszteletű úr. Az önök prófétája és atyamestere, Luther Márton, fölrúgta az egyházatyák tanításait a félremagyarázó bibliamánikusság érdekében. A hit, a hit, a hit! Igék magyarázat híján. Maguk úgy ülepen billentették a Biblia tanításait, miként Jakab apostolt, aki megmondta: a hit halott a jócselekedetek nélkül.

Vitnyédi: A hit készíti a jó cselekedeteket. Így kezdődik minden. Ha nem készíti, akkor halott a hit is, meg a jó cselekedetek is. Ám mi van a maguk oltáriszentségével? Hol mondja azt a szent könyv, hogy a kenyeret és a bort a pap át tudja változtatni, ugyanúgy, mint azt egyszeribe az utolsó vacsorán a Megváltó tette?

Johann: Miért, maguk azt is tagadják, hogy Isten jelen van kenyér és bor színében?

Vitnyédi: Az Isten mindenütt jelen van, mindig. Semmiféle átváltoztatás, semmi hókuszpókusz.

Johann: Ez túrhetetlen beszéd! *(Megragadja vándorbotját és Vitnyédi fejére ütne, aki saját botjával kivédi a vágást. Szabályos vívás alakul ki, botokkal.)*

Vitnyédi: Ördögfattyá pápista! Istenkáromló!

Johann: Szemenszedett eretnek. *(Vívna, kiabálnak)*

Zrínyi: *(előjön a szegletből, íróasztala mögül)* Mi van itt, kérem, kakasviadal vagy zsibvásár?! *(Lefegyverezi a két papot.)* Verekedjenek a török ellen, a csatateren. Püföljék a rusnya hitetlent. Nem pedig szétszabdalt országunk még hazánknak tudott sarkában egymást, azért, mert másképp imádják az Úrjézust. Ha már lenyugodtak, akkor pedig másolják le az én irataimat, a Mátyás királyról szólót és a *Vitéz hadnagyot*. *(szavalja)* „Seregök közt kik vattok hadnagyok, kerösztyény hitet az kik vallotok, Igyetökben nyerni ha akartok, hallgassátok azt és meg tanuljátok: ez nagy szükség vitéz hadnagyok, megtanulni, mint hadakozjatok”.

Löbl Zsófia: *(Belép. Kihoz szobájából és átad a két egyházfinak egy-egy iratot, kik ezután távoznak. A kezében lévő nagy szakajtó gesztenyét az asztalra helyezi.)*

Zrínyi: Zsófia, lelköm, ide hozzám!

Zsófia: Parancsolatjára, édes uram.

Zrínyi: Nem parancsolhatok én neked semmit. A háztartás az te birodalmad – tsupán kérhetek, tsupán kérdezhetek, tsupán...

Zsófia: Tsupán... Tudom én azt, édes gazdám. *(Odaszalad hozzá, átöleli. Megcsókolják egymást.)* Minden jól szolgál, minden rendben vagon itt, itthonunkban, hites uram. Kis tsemeténk, Ádám, növekszik és okoso-

dik, szépen gyarapodik. Két esztendő fiúcskánk immáron magyarul, horvátul és németül is gagyog.

Zrínyi: Remélem, csak a játék módján szolgál neki a nyelvi tudomány. Tudod, amikor a nyáron levittem őt az Ádriához feredni, egy rákocskát hozott nekem kézbe és azt mondta: *Papa, rák!* Nos, ez a mondat magyarul is, horvátul is ugyanaz.

Zsófia: Aztán hallottátok-e, jóuram, ottan a tengerparton az ádriai tengernek szirénáját?

Zrínyi: *(nevet)* Hallottuk. De már nem Viola kegyetlenségéről szólott, hanem Zsófia kedvességéről, készségéről.

Zsófia: Nocsak. Gyenge asszony vagyok én. Gesztenyesütő. Ha pedig megfőzöm, illata vetekszik a bükköny illatával.

Zrínyi: De nem a te bőrd illatával... Hasonlatosabbat tehozzád, ha sok földet, havasokat bejárnék, kívánatosabbat tehozzád soha nem találnék.

Zsófia: Ám most engedj dolgomra, szerelmetes jóuram. Majdannyi vendég leszen itten, mint török a behódolt magyar hazában. Sok. Csak jobb, nyájasabbak.

(Bejön Paka, vadászruhában, kétszer üt gongjára, mely Zrínyi Péterné, Frangepán Katalin és leánya, a 21 éves Zrínyi Ilona megérkezését jelzi. Mindketten tálat hoznak, az egyik mogyoróval van tele és mazsolával, a másik dióval. A tálakat az asztalra teszik. Zrínyi visszavonul szeglet szobájába, ott az íróasztalához ül. Az asszonyok a hosszú asztalhoz ülnek, üdvözlik, átölelik, megcsókolják egymást.)

Zsófia: Isten hozott benneteket, kedves sógorasszony és fénylő gyöngyöm, Ilona. Jól utaztatok?

Katalin: Eltekintve attól, hogy a hintó bal első kereke eltört és ki kellett cserélni, valamint, hogy martalócokat láttunk a láthatáron, utunk egyébiránt eseménytelen volt. Férjem megduplázott lovas csapata kísért bennünket, ez, gondolom, elriasztotta a hívatlan vámszedőket, erszénykutatókat.

Zsófia: És te, gyöngyöm, virágszálam, Ilonkám, unatkoztál-e az úton?

Ilona: Kedves nénémasszony, nem volt időm unatkozni. Édes mamám kezembe nyomott egy história könyvet, Tinódi Lantos Sebestyénnek *Egervárnak csoda nagy szerencsés viadaláról*. Ezt olvasgatám szaporán. Közben elképzeltem azt a lehetetlen helyzetet, hogy várúrnő vagyok és váramat ostromolják.

Zsófia: Kedveseim, foglaljatok helyet az asztalnál, és lássunk neki, mi hárman, az aggfák termésének hántásához.

Katalin: Nemde a szolgálak tennivalójára szorítasz, veled együtt mindhárunkat, lelke, sógorasszony. Az én családom, a Frangepánok, arról nevezetesek, hogy a szolgálóknak és egyéb szegény sorsúaknak javakat juttatnak, nem pedig helyettük dolgoznak. *Frangepán* azt jelenti: *oszd a kenyeret*. Ősanyám Rómában megvendégelte Assisi Szent Ferencet és őtöle tanulta a jótékonykodást. Mindazonáltal a dió nemes termés. Gömbölyű, mint a földgolyó, rajta egy dudor: Magyarhon. Ha pedig kinyitod, a dióbélből Szent Ferenc arcmása tekint rád.

Zsófia: A cselédek mindannyian el vannak foglalva a vadászvacsora előkészítésével, kivéve ezt a jó vadászt *(Pakára mutat)*, aki ott ül a zsámolyon és gongjával jelenti be az érkezőket. *(Paka feláll, meghajol)* Ennek a szerencsétlennek nemrég, török fogságban kivágták a nyelvét, hogy ne tudjon beszámolni azokról a török erősségekről, amiket látott. Viszont a füle jó, mindent hall, mindent megért, engedelmeskedik.

Paka *(Két kezével széttárja füleit, ismét meghajol.)*

Zsófia: Más cselédek fűtik a kemencét, készítik a nyársat, hogy azon pörzsöljük az erdei disznót.

Katalin: Talán előbb el kéne löni azt az erdei disznót... Ne együnk előre a gyesznő bőrére. Ám az ivásra a mogyoró is biztat. Kiváló borkorcsolya.

Zsófia: Persze, persze. Nos, hát akkor a ludak. Hatnak metszették el a nyakát a ludaskása iránt.

Ilona: Sok lúd disznót győz és ha lúd, legyen kövér.

Katalin: Mondd, hát hogyan készítik el Csáktornyán az erdei disznót?

Zsófia: Az erdeinek szép husát vágjad fel elegendesleg, azt mosd meg erősen sós vízben, míg a husa fő, az levét

addig tegyed fel borban, hányj fekete czipót reá, hogy immár látod, hogy megfőtt az husa, vedd ki, szűrd el az levet róla, tőss hideg vizet reá és abból abáljad ki, az édes husában hagyj meg három vagy négy konzokat, azt pirítsd meg az urad asztalára, ha mind megpiríthatod is, nem árt, azt rakjad szép tiszta fazékban, verd által az levét szitán, hányj mandolát reá, mazsolaszőlőt, almát, körtvét, mézeld, borsold, szekfüvezd meg, egy kicsény szint is adj neki sáfránnyal, ezt ugyan valóban megfőzzed az szerszámmal együtt, és minden szerszámát megadjad; add fel.

Katalin: Bon appetito! mondja erre a velencei talján. Idestova hozzájuk készülök egy kereskedelmi ügyben és kitanulni a diplomáciai szándékokat. Hovatovább én is tanultam, múltkori vizitemkor egy fáintos talján receptet, mely rögvest jóuram, Péter kedvenc étele lett.

Zsófia: Mondjad sógorasszony, hamar, frissen. Te penig Paka, isprinc, szerezzél papirost és lúdtollat az uramtól és írd le a receptet.

Paka (*el, s Zrínyi irodájából hoz lúdtollat, papirost és kalamárist. Letérdel és a számolty használva alátétnek, írja a receptet.*)

Katalin: *Stekka circolare con tagliatelle*, magyarul *sniclis tészta*. Szép marha felsál szeleteket jól kiversz, megtöltöd ezeket a következőkkel: tejbe beáztatott zsemlet jól kinyomsz, belekeverve apróra vágott petrezselymet, tikmonyt, sót, borsot izlés szerint, hogy olyan legyen mint a csirke töltelék, aztán meg kaprot bele; híg ne legyen. Ezzel megtöltöd a felsál szeleteket, öszve sodrod gömbölyűre, cernával átkötöd. Lábasba karikára vágott hagymát tégy disznózsírba, és néhány szelet sárgarépát. Vigyázva, lassan dinszteld, rajta a felsál szeletekkel, mindig csak kevés vizet öntvén utána. Ha a göngyölegek megpuhultak, leoldod a cernát, felszeleteled a húst karikára, de benne hagyod a szaftban – félre húzva kis lángra. Gyúrd jó tojásos metéltet, kifőzd külön és a sniclis karikákra tedd, jól öszvekeverd – azért annyi zsíron párold a felsált, hogy a tészta is szaftos legyen. Aztán tűzálló cserépben 8-10 percig a sütőben süsd.

Ilona: Eszerint hát akkor rajtam a sor, egy szerény, de teljes háromfogásos ebéd receptjével, melyet jövő Péter-Pálkor főzők-sütők-irányítók édes jóapám neve napján.

1. Bor-Leves. Tölts egy fazékba egy jó iccze bort, fél messzely vizet, czukrot a' mennyi tetszik, szerecsen dió virágot, és egy darab fa héjjat; ezeket eggyütt főzd meg jól, ekkor sodorj el habzó fával egy fazékban hat tojás székít, és tölts reá egy fél messzely forró téjfelt, a' többit is mind belé, s keverd fel igazán. Továbbá mivel apám sosem rossz, hanem jómájú, kijár néki a

2. Pulyka máj téjfelben. Az egész pulyka májjat sózd meg, olvasz vaját, tedd bele a' májjat, szerecseny dióvirágot, szekfüvet, bort, téjfelt hozzá, és zsemle morzsát, főzd meg, mikor meg főtt, tölts levecskét reá, és vess czitromhajakat belé, és a' májjal eggyütt igen csendesen főzd meg. Ez az ebédke megelőzi ugye a bankettes estebédet, melyet anyám készített. Az enyém így végződne.

3. Szerecseny dió tortáta. Egy font mandolát tisztíts és apróra vágj meg, adj hozzá egy font szitált czukrot, 4 lat fa héjjat, 2 lat szerecsen diót reszelj meg, 2 egész tojást, és annyi sárgáját, hogy tésztává gyúrhasd, és síkárólhasd, tedd ostyára, egy éjjel szárítsd meg, más nap süsd meg csendesen, felyül több tüzet mint alól.

Paka (*Kongat. Zichy Pál érkezik, a három hölgyhöz közelít, akik felállnak. Zichy megemeli süvegét, meghajol és külön-külön kezet csókol Katalinnak, Zsófiának, Ilonának.*)

Zichy: Zichy Pál vagyok, szolgálatukra, hölgyeim. E ház ura, Zrínyi Miklós gróf volt kegyes meghívni engem a holnapi vadászatra, továbbá valamelyes instructióra a törökkel való hadakozás miá.

Zsófia: Amott, az író szobájában megtalálja jó uramat, ifiúr. Már várja önt.

Zichy: Köszönöm az eligazítást, de elébb még átadnám a hölgyeknek kücsük ajándékomat, melyet iszákomb rejteget. (*Leoldja válláról az iszákot és elövesz abból, egyenként, egy zöld fejkendő, egy fehér csipkés vállgallért és egy gyöngyfűzért.*) Ezt a bohémiai fejkendőt önnek hoztam, asszonyom, hogy övezze azt az asszonyfőt melyben a legtöbb tudomány lakik: ékesbeszéd magyar, német horvát, latin és talján nyelven és a kiolvasott könyvek bölcsessége. (*Katalin kapja a fejkendőt.*)

Katalin: Lenyűgöz kedvessége és ékesbeszéde, ifiuram. Bár igyekszem előre haladni a történettudományban, a Thuróczi-krónika sok fejezetét valóban már magamévá tettem, viszont a *Respublica et Status Regni Hungariae* című Elsevir kiadványnak tsupán az elején tartok.

Zichy: (*Zsófiának*) Ez a csipkegallér, melyet Brüsszelben vertek ügyes kezű nők, övezze a ház úrnőjének hattú nyakát.

Zsófia: Ünnepeken, kedves Zichy. Nem konyhára készülődés idején. De tudja akármilyen impresziózus a könyvbéli tudomány a leánynak, meg kell tanulnia főzni is, hogy nagyobb kedvet találjon mind leánykorában szüleinél, mind házassága után szerelmes uránál. És ebben jó vagyok.

Zichy: (*átadja a gyöngysort Ilonának*) Volt a mesében egy leány: Tündér Ilonának hívták. Ő sem érdemelte volna meg e gyöngyöt jobban, mint Ön, Zrínyi Ilona.

Ilona: Káprázatos a kedvessége, uram. De vajjon elfogadhatom-e eme páratlan ajándékot Öntől, egy csaknem ismeretlen nemesúrtól, mikoris én, hovatovább egy Rákóczival, a Felvidék nagyurával leszek eljegyezve?

Zichy: Nem tudhatják azt ama gyöngyhalászok, mikor ű hálójuk az Ádriába meríték, s kihalászák azt gazdag szép prédával az meglett gyöngyökkel, hogy kinek rejtezhessen megannyi gyöngy a kebelében. Szép kisasszony, amíg hó-kezet hitgyűrű nem ékesíti addig, ha ezt elfogadja, az annak az ajándékozóját tüstént lelkesíti.

Zrínyi: (*előjön írószobájából, kitárja két karját, nyújtja jobbját*) Isten hozott minálunk, szépöcsém, Zichy Pál. Vártalak. Mi hírt hozol, otthonodból?

Zichy: Jó atyámnak, a kamara elnöknek szíves kívánságát: hogy jó erőben, egészségben találjam Önt és háza népét. De hát van rosszabb hírem is. Itt vagyon számunkra a vasvári állítólagos béke. A török-magyar harc oklevéllel való lepecsétölt beszüntetése. Mindazonáltal egy muzulmán martalóc csapat megtámadta zsámbéki erősségünket, és ha az ormon elhelyezett négy ágyúnk nem lett volna megtöltve és rájuk sütve, a martalócok betörték és kiraboltak volna bennünket, mert elég fegyveresünk nem volt kéznél.

Zrínyi: Tisztában vagyok ezekkel a dolgokkal, édes fiam. Az úgynevezett béke az csak a nagy csapatokra, a basák seregeire vonatkozik. A defterdárok nyúzzák a hódoltság népét. A rablócsapatok betörnek a mi maradék királyi földünkre is, és ha őrizetlenül találják, akkor elrabolják és háremekbe tuszkolják lányainkat. A fiúkat ugyanígy, de azokból janicsárokat nevelnek. A béke csupán egy itt-ott vérfoltos lepedő, amivel beborítják az országot. Rossz ez, de nem a legrosszabb.

Zichy: Hogyan, nagyuram?

Zrínyi: Példabeszéd: egy nemes urat vitt az ördög a hátán a pokolba. Azt mondja neki bámuló szomszédja: szánom kendet, mert akit az ördög visz a hátán, annak már rosszabb nem lehet. Nem-é? – feleli a nemesúr. Így legalább amíg visznek, kényelmesen vagyok. De képzelje el, kend, mennyivel rosszabb lenne nekem, hogy ha nekem kellene az ördögöt vinni a hátamon. (*Nevet*) Tehát a megkötött béke rossz, de az elvesztett háború még rosszabb.

Zichy: De hát hogyan és miként tovább, mi járatban legyünk, főméltóságú uram? A jövő mit hozand?

Zrínyi: (*az ifjú vállára teszi a kezét*) Szólíts engem egyszerűen Miklós bátyádnak. Én megírtam, részleteztem a *Török áfium ellen való orvosságot*. Jer be írószobámba, ragadj tollat és árkust, a főbb tételeket lediktálom neked. (*bemennek a szegletbe, Zichy tollat, papirost ragad, írni kezd*)

Zrínyi: Csúfsága lettünk a nemzeteknek és magunknak, ellenségünknek pedig, valahonnan jön reánk, prédájává. Miért? A vitézségnek disciplinája meg nem tartásáért, a részegségért, a tunyaságért, az egymás gyűlöléséért, és ezer ilyen vétünkért. Két kúrát ajánlok a török kiűzésére: örökös ármádiát, vagyis magyarokból és horvátokból álló állandó hadsereget – melyhez akár 20 000 katonával tudok én járulni. Körmös kézzel kell irányítani a háborút. Másodsorban pedig, vagy ha úgy tetszik, elsősorban: az országnak belső reformra van szüksége, a vallási viszályt ki kell küszöbölni és az egész ország minden rétegét meg kell adóztatni, a nemest is.

(Paka gongja bejelenti Bethlen Miklós érkezését. Magasra emeli Bethlen süvegét, aztán visszaadja neki. Zrínyi elébe megy Bethlennek, átöleli, maga elé tessékeli, leülteti az író szobába. Bethlen és Zichy kezét fognak.)

Zichy: Csak nem háztűznézőbe jöttél, barátom, Bethlen Miklós?

Bethlen: Tisztelegni jöttem az ország harmadik méltóságának házához. Ez a csáktornyai vár kétszer akkora, mint a mi keresdi kastélyunk.

Zichy: Mert ti, erdélyiek, csak addig nyújtózkodhattok, ameddig a török engedi.

Zrínyi: Öcsémuram, druszám, Bethlen Miklós, előljáróban tudni szeretném tőled Erdély állapotját. Számolj be nekem szaporán, egybe elegyítvén a közelmúlt éveit a jelennel.

Bethlen: Nagyuram, domine Miklós bán! Szíves engedelmevel, onnan kezdeném, amikor Ön, itt Csáktornyán II. Rákóczi György követeit jó szívvel fogadta...

Zrínyi: Így igaz. Ez majd tíz esztendővel ezelőtt, 1655 januárjában történt. Azt reméltem akkor, hogy Rákóczi leend az, aki két malomkő között őrlődő országunk erejét összevonja, s mint szövetséges a török ellen vonul.

Bethlen: Nemes elgondolását az az inspiráció is vezérelhette, hogy ha a Habsburgok űznék ki a törököt országunkból, akkor ők tapodnák el nemzetünket és százados rabságba vetnék azt.

Zrínyi: A veszélyt érzem, de a katasztrófa nem föltétlenül következne be, öcsémuram. Mert ha egy föderáció jönne létre a török kizavarására, akkor mi, magunk is a sarkunkra állhatnánk. Nézzed csak a térképet: *(a szeglet fölött a három részre szakadt haza térképe lóg)* vékonyan vagyunk, de általunk a török birtok körül van kerítve, ha Erdélyre is számíthatunk. De folytasd, kérlek.

Bethlen: *(elővesz iszákjából egy háromszögletű cipőt)* Ezt önnek hoztam, nagyuram, Erdélyországból. Édesanyám sütötte, édesapám küldötte, általam.

Zrínyi: *(átveszi a kenyeret)* Az édesapja, Bethlen erdélyi kancellár. *(Megtapogatja a kenyeret)* Node ez a cipő megkeményedett a hosszú úton, az iszákodban, szépöcsém.

Bethlen: Talán ne is a keménységével legyen dolgunk, hanem a kenyér formájával.

Zrínyi: Igen, igen. Hát háromszögletű. És masolák vannak a tetején.

Bethlen: Azok a masolák a városaink, nagyuram. Kolozsvár, Nagyszeben, Segesvár, Brassó...

Zrínyi: Hohó! Értem már. Ez a cipő Erdély. *(forgatja)* De lám, egy papirus vagyon elrejtve a kenyér közepében. *(kihúzza onnan)*

Bethlen: Édesapám levele önnek.

Zrínyi: *(olvassa)* Őrizkedj a disznótól! Szent Imre királyfit erdei disznó emésztette el. De lehet, hogy azt a német császárság öröklését féltők küldték reá. *(Zrínyi elgondolkozik)* Folytassad a Rákócziról szóló beszámolód, Miklós.

Bethlen: Rákóczi nem a török ellen indult seregével, hanem csatlakozott X. Károly svéd király seregéhez, aki megtámadta volt Lengyelhont.

Zrínyi: Mert Báthori István erdélybeli lengyel király példáján fölbuzdulva meg akarta szerezni a lengyel koronát. Elfoglalta Varsót, de közben, szövetségeseit, a svédek a dánok megtámadták, Rákóczit a svédek cserbenhagyták. Hasonlatos ez a mi Mátyás királyunk akciójához: ő elfoglalta Bécset, hogy Ausztriával megerősítve mehessen a törökre. Ám ki tudja, tőrbe is ejthették.

Bethlen: De hát Rákóczi sem járt sikerrel. A török szultán a fejére küldte a tatárokat.

Zrínyi: Bűn és büntetés. A rossz irányú hadakozás büntetése.

Bethlen: Nagyuram, mindazonáltal meg kell adni, hogy Rákóczi személyes vitézsége példa nélkül áll. Egymaga levágott a csatában 17 tatárt.

Zrínyi: És magára maradt. Hazaszökött, cserbenhagyva seregét.

Bethlen: A Porta megelégette fejedelemségét, lemondatta, helyébe Rhédey Ferencet választotta. Ám Rákóczi 1658-ban ismét fejedelommé tette magát. Ezért aztán Köprülü Mohamed rátámadt Erdélyre és Barcsay

Ákost ültette a fejedelmi székbe. Rákóczi elűzte Barcsayt és harmadszor is fejedelem lett.

Zrínyi: Három a magyar igazság, de elmaradt a ráadás. A török basa a szászfenesi csatában legyőzte Rákóczit, őt magát is megsebesítették, sebébe belehalt. Ennek 4 éve. A legutóbbi erdélyi események homályosak előttem, mert a magam csatáival, utánpótlásaival, szövetségesek keresésével törődtem. Egyébként nagy hideg idők álltak be. A flórenci tudós, Vincenzo Viviani hiányolta a napfoltok megjelenését. Tán éppen ezeknek a hiánya miá hűl földünk. Kemény páncél takarta tavaly a Dunát, Drávát, Szávát...

Bethlen: És minálunk a Szamost, Marost. Édesapám is a napot okolja. Ő ugye immáron Apafi kancellárja, de elviselte Barcsay bábfejedelmet, aztán Kemény Jánost, kit a székelyek választottak helyébe. Keménynek németbarát híre lőn, a törökök újabb ármádiát küldtek ellene. Montecuccoli császári olasz hadvezér megsegitette Keményt, aki a harcban elveszett. Aztán jött Apafi Mihály.

Zrínyi: Hát igen. Montecuccoli Kolozsvárig nyomult, aztán otthagya Erdélyt, mint Szent Pál az oláhokat. És azt merészelte mondani, hogy kudarcának mi, magyarok voltunk okai.

Bethlen: De Miklós bátyám az orrára koppintott, nemde?

Zrínyi: Mondd-te-kukurikú! Még néhány orrintás, baklövés, majd ki nem használt győzelem. *(Zrínyi övéből kihúzza törét és levágja a térképet a falról.)*

(Gong. Paka megjelenik, mellén a gongra üt. Paka bort is hoz és kupákat, az asztalra teszi azokat.)

Zrínyi: Ki érkezett?

Paka *(magasra emeli Zrínyi Péter fővegét)*

(Zrínyi, Zichy, Bethlen előrejönnek, Zrínyi átöleli Péter öccsét.)

Péter: Ave, bátyámuram, szóm van veled.

Zrínyi *(Bethlenre és Zichyre néz)*

Péter: Bethlen Miklós a mi árkánumaink őrzője, előtte nyugodtan szólhatsz. Zichyt kevésbé ösmerem.

Zrínyi: Ő viszont az én belügyeim őrzője. Jóbarát. Tehát mondd!

Zsófia: *(közben felkel az asztaltól és hozzájuk sodródik)* Péter kedves sógor, mielőtt folytatná, kóstolja meg kelméd a dióbélét és a kihántott mogyorót, masolával. A gesztenyét meg rögvést sütjük. A masolát, mármint a zsugorított szőlőt Szicíliaából hozták velencei hajók, mik fel-alá járnak Itália partjain.

(A férfiak mind az asztalhoz járulnak és csemegéznek. Isznak. Ilona egy kis tálkára minden étékből rakodik és körbe kínálja az ennivalókat.)

Péter: *(evés közben)* Miklós, mit szólsz a vasvári békéhez?

Zrínyi: *(látványosan kiköpi a szájában lévő csemegét, majd rátapos)* Szégyenteljes. Bár az a furmányos Mondd-te-kukurikú ezúttal elporolta a törököt. Főleg azért tehetta, mert a török hadvezér, Köprülü Bécs városát vette célba, s azért vesztett Szentgotthárdnál, mert a szövetséges haderőkkel találta szemben magát. A béke azonban szégyenteljes. Ahelyett, hogy hazánkat felszabadítanák, ők készüléneek megszüntetni a török kiűzésére szánt háborút és végleg lemondanak Erdélyről. *(Belerűg Paka számolyába)*

Péter: Nem gondolnád, hogy ezen túl már *nem* a legyengült, a koncokat marcangoló török lenne az ádáz ellenségünk?

Zrínyi: Értem, mire célzol. Én az év elején Bécsben kihallgatást kértem Lipót császártól...

Péter: *(közbeszúrja)* Csúf, undok törpe. Fölvonuláson láttam. Akkora álla van, mint egy cipő. És púpos, mint egy teve.

Zrínyi: Szóval nem jutottam a császár és király elébe. Ennek okáért panaszos levelet írtam. *(Bethlenhez)* Miklós fiam, vedd le írószobám polcáról a második könyvet és olvasd föl annak első passzusát.

Bethlen: *(olvas)* „Amit én az udvartól kaptam, az bizony szép segítség. Elvették váramat, Új Zerinvárt, elpusztították Muraközt, elűzték a jobbágyokat.”

Péter: Tehát az udvarban, a császár és királyban és hadaiban nem lehet ezen túl bízni – minthogy eddig sem lehetett.

Zrínyi: Abban nem, hogy ő maguk, a császáriak, önmaguk erejéből megtisztítják az országot. De ha mi, a mi magyar katonáinkkal, saját nemzetünk adózásával fölállítunk egy nemzeti hadsereget, akkor a kettő szövetsége, a Habsburg hadak és mi magunk, no meg esetleg a lengyelek...

Péter: Álmokat kergetsz. Bécset csak a saját biztonsága érdekli. De itt vannak a franciák, a Napkirály diplomatai és seregei. Ők nem engednék, hogy Bécs kivívja magának az európai hegemoniát. Ellenségünk ellenségei a mi barátaink. Nézd! *(Lehúz az ujjáról egy gyűrűt és fölmutatja)* Tudod-é, mi ez?

Zrínyi: *(átveszi a gyűrűt, megvizsgálja)* Aranygyűrű, kígyófejjel.

Péter: Igen. A török Ahmed bég gyűrűje. Gazdáját tavaly a vízvári csatában elfogtam, majd idén, Taróczy Balázssal, török fogságban raboskodó hadnagyommal kicseréltem. Ezt a kígyófejes gyűrűt Ahmed bég hűséggyűrű gyanánt húzta fel ujjamra. A Habsburg nem veri ki a törököt. A muzulmánok nem mennek ki maguktól, ergo, Magyarhont egyesíteni kell Erdellyel, a padisah védelme alatt. *(Leemeli a falon függő turbánt és Zrínyi Miklós fejére teszi. Az lekapja, levágja s mint egy labdába, nagyot rúg bele. Paka visszateszi a turbánt a szögre.)*

Zrínyi: Agyadra ment a keserűség. Elborította elmédet. Igen, üllő vagyunk két kalapács alatt. A segítségnek ideplántált császári katonaság csaknem oly kártevő, mint a török rablóbandák, de miért áldozta föl szigetvári Zrínyi Miklós az életét? Nemde felajánlotta neki is Szulimán szultán a békés behódolást? Péter, a töröknek hinni nem lehet. A Koránban is olvashatod, hogy a gyauroknak, tehát nekünk keresztényeknek adott szó nem kötelezi őket annak betartására. Küldd vissza a bégnek a gyűrűt *(visszaadja)*. Igenis, szövetségre van szükség, de nem velük, hanem ellenük, hogy kiséprűzhessük őket. Katonák kellene: német, francia, olasz, horvát és főleg magyar katonák. Idenézz! *(Zrínyi előveszi nyakába akasztott óráját. Rámutat.)* Péter, lásd, itt ez az óra. Tehát ütött a cselekvés órája. Mert ez a hódoltság, ez sem tart örökké, 125 év alatt sem lettünk törökké!

(Gong)

Zrínyi: Ki érkezett?

Paka *(magasra emeli Gremonville lovag fővegét)*

Gremonville *(belép, átveszi a süveget, ezzel meghajol)*

Zrínyi: Salve, Monsieur Gremonville. Hivatalos útban jár? Kedvező szél hozza mihozzánk?

Gremonville: Tisztelgő látogatás a tisztem, nagyuram. Bizonyára emlékszik arra, hogy az év elején a szövetséges csapatok táborában találkoztunk. Mi több, koccintottunk is egymás egészségére.

Zrínyi: Jól emlékszem. És arra is, hogy őfelsége XIV. Lajos ötezer katonája milyen vitézül harcolt a csatában. Győztünk. A Szövetség diadalmaskodott.

Péter: Nemkülönben tudomásod van arról is, Miklós, ugye, hogy a Napkirály, korábban anyagilag is támogatta az erdélyi hadak Habsburg ellenes hadjáratát?!

Gremonville: Uraim, uraim, én nem a francia udvar megbízásából járok itt. Az Ön felesége *(Péterre mutat)* tudomásomra juttatta, hogy *vigasság* készül Zrínyi Miklós udvarában, itt Csáktornyan. Én, mint francia, jó ételeknek nagy barátja, a muzsikának és a táncnak kedvelője vagyok. Na persze, kedvemre való, ha közben öreg szót kovácsolhatok.

(Gong. Paka kimegy és bejön egy hegedűvel, amit fölmutat. Megszólal a zene. A Zrínyi-szobaszeglet átlátszó függönye szétnyílik és egységes lesz a színpad. Ennek túlsó felén feláll az asztaltól a három hölgy: Zsófia, Katalin, Ilona. Zichy Pál fölkéri Ilonát, Gremonville Katalint, Zrínyi Zsófiát. Táncolnak, mosolyognak, nevetgélnek. Egy-két kör után Péter lekéri Katalint Gremonville-től. Pár perc elmúltával gong.)

Paka *(fölmutatja Freiherr von Schweinsteiger kócsagtollas süvegét)*

Zrínyi: *(leáll, Schweinsteigerhez lép, kölcsönösen meghajolnak.)* Nem várt látogatás! Mi szél hozta önt, udvari tanácsos, von Schweinsteiger báró, szerény lakomban?

Schweinsteiger: Csak ne szerénykedjék méltóságod. Ez a csáktornyai várkastély az erősségnek és a kényelemnek sajátos magyar-horvát ötvözete. Bázis, ahonnan röptére indul a sarkantyú.

Zrínyi: Tehát jöttének célja?

Schweinsteiger: A vadászat, jó uram. Grazban jártam a minap, hol egyik vendégétől értesültem, hogy vigasságra és vadászatra készülődnek. Az udvari tanács is készítetett arra, hogy ezen – szíves utólagos engedelmével – részt vegyek. Stájerországban engem tartanak a legjobb lövőnek. Legjobb tudomásom szerint a szomszédos kursaneci erdőben elszaporodtak az erdei disznók. Szíves engedelmével beállnék a vadászok közé a disznókat ritkítani.

Zrínyi: Lám, lám, a helybeli horvát-magyar disznók híre Stájerországig is eljutott.

Schweinsteiger: Igen, igen, eljutott. Cselekvésre ingerlően.

Zrínyi: No nézzük, tisztelt Freiherr. *(A fegyverfalról leemel egy íjpuskát és tegez, hozzávaló nyílvevesszőkkel.)* Próbálja ki uram, a tudományát.

Schweinsteiger: *(átveszi az eszközöket és a letakart disznófőbe lő, majd Gremonville-hez fordul)* Ön is a vadászatra jött, chevalier?

Gremonville: Kedves báró, engem főképp a vigasság érdekel. A vadászat előtt, majd azt követően. Hisz oly sok lövés eldurant már, részint Erdélyben, részint a török ellen, hogy ideje lenne már egy kis felüdülésnek, melyet a lakomák, italozások, a fehérnépnek szánt udvarló beszédek nyújtának. Elég volt már a hadakozásból, vérontásból, s a nyúzókából, kik sok szörnyű dolgot műveltek.

Péter: Vadászat, vigasság, hölgytársaság, mind kívánatos, szívhez szóló dolgok, de legfőképpen a szabadság az. Uram, ott vannak a kupák az asztalon, koccintsanak, igyanak, mint illik, a magyar szabadságra. *(A társaság minden tagja – Pakát kivéve – az asztalhoz lép, koccintanak a Vivat libertas szólammal.)*

Zrínyi: Áldott magyar nemzet kevés maradékja, régen Európának ki valék csillagja, avagy az világnak tükör s zászlója, az jó tisztességes hívek kívánója, szolgálatom néked örökké kívánom.

FÜGGÖNY

II. felvonás

Zsófia: *(egy kétpados piciny kápolnában letérdepelve imádkozik a kereszt előtt)* Édes Jézusom, üdvözítőm, borzadályos álmom volt az éjjel, reá riadtam pirkadatkor. Bő, bibliai vízáradat lepte el a csáktornyai várkastélyt, az árkok vize földuzzadt, a falak ormáig emelkedett. Mi tsolnakokban próbáltunk menekedni a kursanikai erdő felé, de azok törékenyek valának és a dühödt hullámok felboríták mindünket. Én egy úszó gerendába kapaszkodva mentettem árva életemet, kicsiny fiacskámnak, Ádámnak tömlő vala a derekán, ő tehát lebegett a vizeken, de hitese uram, Miklós bán, pánzcélba volt öltözve és bár egyébként nem volt híjjával az úzás mesterségének, most ezen vízözönben alámerült. Sírhatnékomban csak akkor vigasztalódtam, amikor láttam, hogy hitese uram fölébredésemkor mellettem vala a hitvesi ágyban és békésen szuszogott. Édes Megváltóm, Kegyes Jézusom, buzgalommal vigyázd Zrínyi Miklós drága életét.

Johann: *(Közelít, megérinti az imádkozó vállát, az fölül, ő mellé helyezkedik a padra.)* Zsófia, szép hűgom, bár dicsérendő a reggeli imádság, nemcsak az áhítat, hanem valami más rajzolja orcádra az esedező kétségbeesést.

Zsófia: Édes bátyám, kegyetlen rosszat álmodtam. Kísértetieset. Az uram, Zrínyi Miklós odaveszett.

Johann: Az álmokat néha az Isten küldi, figyelmeztetésül, néha a démonok, ijesztésül, hogy megfélemlítsenek bennünket. Mivel nem tudjuk, melyik melyik, hinni bennük balgaság. Hűgomasszony, hálás lennék, ha a helybeli plébános helyett, aki, úgy tudom, gyengélkedik, a vasárnapi misét a csáktornyai templomban én celebrálhatnám. Tudomásom szerint az udvar népének dandárja hithű római katolikus.

Zsófia: Ügyszólván mindenki, Vitnyédi uramtól és a féltucatnyi, szolgáorban lévő török fogolytól elte-

kintve, minden egyes buzgó lélek Krisztus-hívő. Milyen szentbeszédre készülsz, édes bátyám?

Johann: Elmondanám, a tőlem telhető retorikával, hogy, per primo, minden hitbéli eltérülés, szétszakadás, maradék keresztényi erőink csökkenéséhez vezet, majd, per secundo, rávezetném a híveket arra a gondolatra, hogy a vasvári békében bízni nem lehet, azt a török tsupán erőgyűjtésre fogja használni.

Zichy: *(Megérkezik és engedelmmükkel leül velük szemben.)* Helyes a bőgés oroszlán, azaz jól szólt tisztelendő úr. A török most, semmi kétség, öszveszedi magát. Gyanítom, hogy a muzulmán titokban készül Bécs újabb ostromára. Nem maradhatunk mi sem tétlenek. Valamikor, a néhai Lajos király haláláig a mohácsi csatamezőn, egy teljes ország valánk, a térképen egy nagy karéj kenyér rajza. Aztán a szélekre, a végekre szorított a török, a valóságban már mastan tsupán kenyérhaj ország vagyunk. De ha öszvefogunk, ha maradékaink öszvetartanak...

Schweinsteiger: *(megérkezik, helyet kér)* Öszvetartanak és öszvefűzik magokat a birodalommal. Mintha ehhez a ház urának, Zrínyi Miklósnak nem lenne teljes kedve. Ő önállóskodik.

Zichy: Ne mondjon ilyet, tanácsos uram. Zrínyi Miklós törökverésre, országrész-visszaszerzésre tette fel az életét.

Schweinsteiger: Hm. Hm. Tegnap, késő este fölkértem őt a császári, királyi, birodalmi hűségesküjének megerősítésére.

Zsófia: És mit felelt az én uram?

Schweinsteiger: Azt felelte, hogy ez főkapitányi visszahelyezésének egyenes záloga. Féltekeny Montecuccolira.

Zichy: Zrínyi bán jól tudja, hogy a Habsburg katonaság és a birodalmi erőforrások nélkül nem sikerülhet Magyarhon fölszabadítása.

Schweinsteiger: Viszont Zrínyi húszezer katonája és támadást megállító képessége nélkül még egy újabb török bécsi ostrom sikere is elképzelhető. Persze, ez a horvát sarok önmagában is ellenállóképes, és ha minden kötél szakad, Zrínyi sem pótolhatatlan.

Zichy: *(dühösen)* Ilyet nem mondhat egy kamarás. Pláne, akit disznófőnek hívnak. Én a kamaraelnök fia vagyok és határozottan visszautasítom a Zrínyi Miklós elleni beszédet. Ő a nélkülözhetetlen horvát bán és a legnagyobb magyar hazafi.

(Zichy, Zsófia, Johann és Schweinsteiger el. Az egyébként üres színpadon csak Paka ül, középpütt, számolyán. Egy talpig fekete köpenybe öltözött kámzsás és álarcos alak lopakodik be. Köpenyéből pénzes zacskót vesz elő és a falra akasztott tarisznyába teszi, majd eloson. Paka tanúja ennek a jelenetnek. A tarisznyához megy, kiveszi a pénzes zacskót, ruházatába rejti, majd visszaül a számolyra. A kápolna mögött megjelenik Schweinsteiger, ott elbújik, hallgatódzik. A kápolna melletti fa tövében ül le Bethlen Miklós és az érkező Vitnyédi István. Az utóbbi a Bibliát forgatja kezében.)

Vitnyédi: Remélem, öcsémuram, minden este, lefekvés előtt olvas a szent könyvből egy passzust.

Bethlen: Ha nincs szorgos írni valóm vagy hivatalos okmányokat tanulmányoznom nem kell, bizony elmélyedek a Szentírásban.

Vitnyédi: Ez a serénység és egyszerűség különböztet meg bennünket a pápistáktól, azoknak ceremóniás módjaitól, noha az eredendő bűn bennünk is motoz.

Bethlen: Csakhogy az az alma, amit az ősszülők megettek, felettébb szimbolikus volt.

Vitnyédi: *(megdöbben)* Hogy értsem ezt?

Bethlen: Úgy, hogy az eredendő bűn nem más, mint az emberi önzés. Ennek erejét kell gyöngíteni a keresztséggel.

Vitnyédi: Attól tartok, ifjú uram, hogy a külföldi tudományok, az ott tapasztalt tekervényes hitágazatok megmételtyezték az ön ítéletét.

Bethlen: Én pedig attól tartok, nagytiszteletű uram, hogy gyermekem magyarázatokat ad Ön a Biblia szimbolikus sorainak.

Vitnyédi: Például?

Bethlen: Mondja meg nekem, halálos bűn-e a vérfertőzés?

Vitnyédi: Bizonyára az. Nem kétséges.

Bethlen: Hát akkor hogy lehet az, hogy Isten Ádám és Éva fiait és leányait szükségszerűen a vérfertőzés bűnébe mártotta. Hisz így csakis a báty-húg kapcsolatokból szaporodhatott az emberi faj.

Vitnyédi: Hallatlan dolgokat mond. Az ősidőkben más törvények jártak.

Bethlen: Ha igen, akkor ezeket a más törvényeket ki nem nyilatkoztatja a Biblia. Véljük inkább azt, szerintem, hogy az első emberpár tsupán úgy volt első, hogy ők értették meg, helyel-közzel Isten szavait elsőnek. Ugyanekkor más emberszabású lények is léteztek és ősszülőink gyermekei velük párosodtak. Így tehát a vérfertőzés kiküszöbölődött.

(Péter és Katalin érkeznek, csatlakoznak Vitnyédihez és Bethlenhez.)

Péter: Nos, miről folyik az etyepetye, a törökkel való tervekről?

Bethlen: Az a bizonyos gyűrűt adó Ali Ahmed bég könnyen feltalálható-e és lenne-e szavának huzatja Köprülü fővezérnél?

Katalin: Van egy másik vonalunk is, Galatti szenátornál, ki a Serenissima, a velencei tanács tagja. Hozzá készülök, mert levelében megígérte, hogy a muraközi gabonánkért cserébe velencei hajórajt, gályákat kölcsönöz a szultánnak. A mennyiségeket kell kialkudnunk.

Bethlen: Hát már ilyen előre haladtunk? Megállapodtunk-e végérvényesen magunk között, hogy a pogány török jobb-e nekünk, mint a keresztény német?

Péter: Ez most már nem vitás, fiatal barátom. Változnak az idők. A Habsburg császár seregei éppúgy prédálják javainkat, mint a török padisah pribékjei. Csakhogy a császár ereje nem hanyatlik, a török embe-remlékezet óta nem volt képes egy negyvenezer főnél nagyobb ármádiát kiállítani. Ha a törökkel tartunk, helyrebillen az egyensúly. A császáriak nem lesznek képesek bennünket rontani, a töröknek nem lesz érdeke bennünket bántani.

Vitnyédi: A török fennhatóság alatt mindenütt vallásszabadság van. Az új hit gyorsabb terjedése részint nekik volt köszönhető. Míg a császáriak és a zsoldjukban álló magyar főpapok, miként Pázmány, tüz-zel-vassal térítettek, az ellenreformáció nevében, addig Luther, Kálvin vagy éppenséggel az unitáriusok reformizáló tanai a keleti megyékben szabadon terjedtek.

Bethlen: Ahhoz, hogy érvényt és tekintélyt szerezzen a törökkel való szövetség Zrínyi Miklóst, a leghatá-sosabb törökverőt meg kell nyerni ügyünknek. Ez pedig nehéz lesz.

Péter: Sőt, ez sajnos lehetetlen. Miklós elkötelezett törökverő. Az egyetlen, amit tehetünk ez ügyben, hogy Miklós bátyámat elkülönítjük, megmutatjuk neki, hogy az ország főurainak oroszánrésze olyan török békét kíván, mely a velük való szövetségben végződik. A legtöbb, amit a bálnál elérhetünk, az ő semlegessége.

Katalin: Emlékezzünk arra, hogy évszázadok harca után, melyben az ötmillió Hungária lassan fölmorzso-lódott a húszmillió török birodalom malmában, volt egy királyunk, aki felismerte, hogy a végveszélyben reális érdekeinkért jobb velük, mint ellenük menni.

Bethlen: Zápolya Jánosra tetszik utalni?

Péter: Igen, Zápolyára. De a politikusok között Martinuzzi Györgyre is, valamint családod kiemelkedő tagjára, Bethlen Gábor fejedelemre. Tehát a jövő ne a jelenlegi három részre darabolt terület legyen, egy vékony kenyérhaj magyarsággal, hanem egy egységes terület, a török védnöksége alatt. Aztán, idővel, a törökség szétfoszlik, alkotó elemeire. Lesznek bolgárok, albánok, szerbek, mi pedig megmaradunk magyarnak és horvátnak a kárpáti medencében.

(Mind a négyen el. Schweinsteiger a közelben változatlanul hallgatódik. Paka kettőt gongol. Ennek nyomán a kápolna felől beszél a Gremonville lovag, a terem közepéig, hol az írószobájából előrejövő Zrínyivel találkozik.)

Zrínyi: Salve, Gremonville lovag. Hogy érzi magát minálunk?

Gremonville: Salut, méltóságos bán. Kitűnő a közérzetem. A csáktornyai konyha, melynek ízeivel szerencsételtetett, vetekszik a fontainebleau-ival, hol küldetésem előtt soggiarnóztam, részben őfelsége, a francia király társaságában.

Zrínyi: Tudomásom van arról, hogy korábban létezett egy francia-erdélyi szövetség mely...

Gremonville: ...mely inkább barátságból pénzkölcsönzésnek volt mondható. Önök azonban, itt Csáktornyan, láthatólag nem szükségeltetnek semmiben.

Zrínyi: Az Önök Loire-menti kastélyai biztosan szebbek, fényesebbek és gazdagabbak a mi muramenti lakainknál.

Gremonville: Meglehet. Ám a királyi kastélyt körülvevő erdő szelídebb, alig van benne annyi vad, mint Önöknél, itt a kursaneci horvát erdőben, hol lóhátan voltam. A sűrűbe ugyan nem mentem, de már a hatalmas tölgyfák árnyékában is láttam egy szarvascsapatot, nem messze a kápolnától.

Zrínyi: Nem vagyunk híjával a bozótnak, abban tizenhatos-tizennyolcas szarvasbikákban, virgonc vadmacskákban és félelmetes erdei disznókban. A kanok szőre varacskosabb, agyaruk nagyobb, mint egyéb disznóknak. A hamarosan meginduló vadászat egyik célja a ritkítás. De megkövetem chevalier, hogy most másra fordítom a szót. A nemrégii francia-erdélyi barátságot meg lehetne-e újítani úgy, hogy Magyarországra is kiterjedjen?

Gremonville: Amint tudja, uram, Frankhon és Erdély között a szövetség nem volt más, mint tsupán jóindulatú hozzájárulás, kölcsön a principalitás kiadásaihoz.

Zrínyi: Látja, a principalitás! Ma is Erdélyen áll vagy bukik minden. Ha Erdély végképp a szultán markában marad, vagy Isten bocsá, onnan egyből a császáriak csapdájába esik, akkor vége van az egységes Magyarországnak, a három rész egyesítése örök álom marad. Nekünk Erdély a jobb kezünk. Ha azt levágják, örökre bénák leszünk.

Gremonville: Európában napjainkban négy nagyhatalom van: az ángliusoké, akik gazdagok, de távol vannak. A török szultáné, aki berontott az ajtón, a lábunkra tiport és most is azon áll. A Habsburg császáré, kinek kizárólagos érdeke Közép-Európa gyarmatosítása. S végül a francia királyé, aki a terjeszkedést megakadályozandó, tsupán az equilibrium érdekében visel, ha visel, hadat.

Zrínyi: Talán hozzá tehetnők Hispániát, mint ötödiket. Nagy katlan a történelem. Ebben dinasztikus háborúk is főnek, mint például a spanyolok és a franciák között. Ami azonban bennünket, magyarokat illet, nekünk mindenáron egyesülnünk kell elszakadt országrészeinkkel. A törököt, sine qua non, ki kell űznünk.

Gremonville: Ehhez, ugyebár, Önnek nemcsak nemzeti érdeke fűződik, hanem területi is. Az Ön magyar-horvát bázisának is küszöbén áll a török. És ha jól tudom, az Ön dédatyja, szigetvári gróf Zrínyi Miklós is azon munkálkodott, hogy a hitetlenek erejét megtörje.

Zrínyi: Mondjuk úgy, hogy ellenálljon a török faltörő kosnak. Hogy a Bécs ostromára indulóknak erejét meggyöngítse.

Gremonville: Néma sikerrel, ugyebár. Rémlík, hogy Ön írt egy eposzt melyben felidézi a szigetvári Zrínyi alakját és végső hősi cselekedetét.

Zrínyi: Igen. Torquato Tasso módján énekekbe foglaltam a történeteket. Sajnos, francia fordítása nincs művemnek, de van egy ötletem. Ifjabb koromban, Itáliában járva, a savoyardok udvarában láttam egy teátrumi előadást, melyet ők *commedia dell'arte* névvel illettek.

Gremonville: Oh, igen, Fontainebleauban, a Napkirály kastélyában rendszeresek a teátrumi előadások. Mulatságosak, tanulságosak.

Zrínyi: Namármost. Én a *Szigeti veszedelem* történetét, lerövidítve, teátrumi előadássá tehetném, az Ön mulattatására, holott művem nem *commedia* hanem *tragedia dell'arte* lenne.

Gremonville: Önnek Thália papjai is állnak rendelkezésére?

Zrínyi: Nem hivatásosak. Jóllehet itt a vendégsereg. Eljátszhatnak szigetvári Zrínyi Miklós tragédiáját, a vendégek közreműködésével, ebben a teremben, mint Thália csarnokában.

Gremonville: Ez az idea engem Corneille művére, az *El Cid*-re emlékeztet, ki ugyanolyan hazáját mentő hős volt, mint az Ön dédatyja.

Zrínyi: És hasonlóképpen vesztette életét. *(Paka vadászhoz fordul)* Paka, ide hozzám. Gyűjtsd össze a vendégsereget és noszogasd ide.

Paka *(meghajol, majd az utasításra elsiet)*

(Egy perc múltán a vendégek mind bejönnek, Zrínyi köré sereglenek.)

Zrínyi: Atyámfiak és -leányok, házam ifjait: mindannyian – mármint chevalier Gremonville és Freiherr von Schweinsteiger kivételével – ismeritek már történelmi művem, a *Szigeti veszedelmet*. Jó Péter öcsém ezt horvát nyelvre is lefordítja. Namármost, ez imént említett két kitűnő vendégünk tiszteletére előadjuk az eposzt, noha teátrális formában. A férfiakat két táborra osztom: törökök leendnek: Zrínyi Péter, Bethlen Miklós és Vitnyédi István. *(balra tereli őket)* A várvédő magyarok leendnek: Löbl Johann, Zichy Pál és Jómagam, saját dédapám szigetvári Zrínyi Miklós köntösében.

Bethlen: Nagyuram, azaz Miklós bátyám. És ki lehetne közülünk a török szultán?

Zrínyi: A nagytiszteletű Vitnyédi István prédikátor. *(Pakához)* Paka, a fegyverfalon csüng egy török turbán. Hozd ide, és illeszd Vitnyédi uram fejére. *(Megtörténik)* Továbbá: az eposz történetét, amely valójában a várostromot dolgozza föl, én mondom el, prózai összekötő szöveg gyanánt. Viszont a történet ízét és zamatát a versbetétek adják, melyeknek kántálásához a hölgykoszorút kérem fel, Katalint, a sógornómet, Ilonát, kedves unokahúgomat, és hites feleségemet, Zsófiát. *(Pakához)* Paka, hozd el a könyvecskéket az írószobámból. *(Ez megtörténik. A három nő és Zrínyi is kap egy kötetet.)* Tehát híveim, fogjunk neki. *(Olvas)* „Vergilius 10 esztendeig írta az Aeneidet; énnekem pedig egy esztendőben, sőt egy télben történt véghez vinnem munkámat. Vagyon fogatkozás verseimben, de vagyon mind az holdban, mind az napban. Fabulákkal kevertem az históriát, de úgy tanultam mind Homerustul, mind Vergiliustul; az ki azokat olvasta, mind esmérheti egyiket a másikkal. Én Zrínyi Miklós kezeinek tulajdonítottam Szultán Szulimán halálát... ám akármint is volt, ott veszett Szigetnél Szulimán császár az bizonyos.” *(a férfi szereplőkhöz)* A két tábor, kérem, pontosan szemtől szemben álljon egymással, hogy akár egymás szemük fehérjét is haraggal láthassák. *(a hölgyekhez)* Kezdődjék tehát az ének! *(int, mint egy karmester)*

Hölgykoszorú: *(kántálja)*

„Én az ki azelőtt ifjú elmével

Játszottam viola kegyetlenségével

Küszködtem Viola kegyetlenségével

Mastan immár Mársnak hangosabb versével

Fegyvert, s vitézt éneklék, a török hatalmát

Ki meg merte várni Szulimán haragját

Ama nagy Szulimánnak hatalmas karját,

Az kinek Europa rettegte szablyáját.”

Zrínyi: A külső sáncot Szigetváriban vízárkok vette körül. Ezen belül belfal övezte a lakóépületeket, a löszeres tornyot, a kaszárnyát hol háromezer vitész lakott. Az istállóban kétszáz ló, az udvarokon és a bástyák ormain huszonnégy ágyú kapott helyet. Az ostromló török nyolcvanezer katonával jött reá, Szulimán szultán főparancsnoksága, két basa parancsnoksága alatt. Szulimán úgy vélte e vakondtúrást eltörli a föld színéről, majd hadával Bécsnek megy, megtörni Európa legerősebb bástyáját. A háborúnak kipattintó okát, én, csáktornyai Zrínyi Miklós, költő és hadvezér, egy, a szultánra küldött démon működésének

tulajdonítottam. Ez az Alecto, a görög mitológiában egyike volt az Erynniseknek. *(beint a hölgykoszorúnak)*
Hölgykoszorú:

„Nagy vigan Alecto el tűnék ott mindgyárt,
Mert láta haragra gyújtotta Szulimánt,
Ő pedig felugrott, fegyvert, fegyvert kiált,
Mert szintén esze-veszett Alecto miatt.”

Zrínyi: A kezdeti csetepaték után, melynek során a török a külső bástyasor ostromlásánál tovább nem jutott, a magyarok egy váratlan kirohanással ritkították az ostromlókat. *(a férfiakhoz)* Kérem, az itt lévő törökök ököibe szorított kézzel emeljék karjukat, a magyarok ezt nyitott tenyérrel fogadják: az öklök a kezekkel öszvecsattanjanak. *(megtörténik, ismételten)* Az ostrom első fordulójának a tatár Demirhám, a legnagyobb török hős megjelenése vet véget. Neki, egyelőre egy magyar vitéz sem tud ellenállni. *(beint a hölgyeknek)*

Hölgykoszorú:

„Demirhám az erős melynél erősb nem volt
Sehol, valamelyre Szulimán parancsolt
Mert ez gyökeréből nagy Tölgy-fát kirántott
Ököllel agyonvert egy nagy elefántot.”

Zrínyi: A török hatalma és hadserege, ebben az időben fölülmúlt minden európai királyságot. Szulejmán hódításai Európában és Ázsiában ellenállhatatlannak látszottak. Ami pedig a szultán személyét illeti, nőhódításaiban Szolimán szerény volt, mindössze kétszáz feleséggel és ágyassal rendelkezett, hogy annál több ideje és ereje maradjon országok letiprására.

Hölgykoszorú:

„Igazat kell írnom, halljátok meg mastan
Noha ellenségünk volt Szultán Szulimán
Csak aztat kiveszem, hogy hite volt pogány
Soha nem volt ily úr törökök közt talán”

Zrínyi: A Szigetnek rontó török ostromgyűrűvel veszi körül a várat. A szorongatott magyarok és horvátok azonban éberebbek, és éjjel másodszor is rajtaütnek a táborozó törökön. Zrínyi dédapám ekkor már nem volt fiatalember, 1566-ban az ötvennyolcadik évében járt, de életerős, hatalmas férfiú volt.

Hölgykoszorú:

„Uram, te Felsőgedet arra is kérem
Látod immár az vénség majd elér engem
Immár nem lesz oly erő az én testemben
Hogy ellenségedet, mint előbb, törhessem

No már én jó szolgálaim bátran induljunk,
Urunk Jézus nevét háromszor kiálcsuk,
Az pogány ebektől mi semmit ne tarcsunk,
Mert Isten mi vezérünk és a kemény paisunk.”

Zrínyi: Ádáz harc kerekedik *(a férfiakhoz)* – csapkodjatok kezetekkel szaporán, a török fél török szót kiáltson: ALLAH AKBÁR – egyre erősebben – a magyar fél JÉZUS JÉZUS erősbödő kiáltással válaszoljon. A török haderőben csak az az egységes, hogy mindenki muzulmán; a harcosok egyébként törökök, tatárok, arabok és minden déli nemzetből kiképzett janicsárok. A szigeti védők fele magyar végvári vitéz, fele pedig horvát, részint a király, részint a bán zsoldján. Megfér mellettük egy kis csapatnyi német zsoldos is, és néhány talán pattantyús tűzszerész.

Hölgykoszorú:

„Mindennek vagyon már szemén ellensége,
Török s keresztény összeve van keverve,
Halók jajgatása, élők serénysége,
Nagy porral kevereg együtt magas égbe.”

Zrínyi: A nem várt ellenállás keménysége és a tüzes harcban elesett török ostromlók sokasága arra készíteti Szulimán szultánt, hogy maradék – bár még tekintélyes – erejét tartalékolja és megadásra szólítsa föl a várvédő Zrínyi Miklóst. Seregének legderekabb vitézét, Demirhámot küldi követségbe.

Hölgykoszorú:

„Az ű kívánsága: ez várat kezében
Adgyad, és ne bízzál nagy keménységemben,
Haszontalan harag az ki nincs erőben
Esztelen ki kíván az mi lehetetlen

Barátságomról is röviden felelek,
Soha töröknek baráttya nem lehetek,
Valameddig látom ő árt kereszténynek,
Barátság, ártalom összeve nem férhetnek.”

Zrínyi: Miután a követség célja, a vár megadása, megghiúsul, ismét összevecsapnak a támadók a védőkkel. Egyre hevesebben. Két deli is harcol a magyar védőseregben. Az egyik a magyar Dely Ferenc hadnagy, a másik a horvát Deli Vid, Zrínyi rokona. Az én költői tolmácsolásomban ennek a harci fejezetnek az ábrázolása a horvát Deli Vidnek, a török Demirhámval való párbaja. Kérem a Deli Videt itt megtestesítő Zichy Pál ifjú barátomat, hogy keljen birokra Demirhámval, akit itten másik ifjú barátom: Bethlen Miklós képvisel. *(Bethlen és Zichy birkóznak, a küzdelem döntetlennel végződik)*

Hölgykoszorú:

„Deli Vid nem retten, ugrik Demirhámhoz,
És nagy erősséggel csap az orczájához
Nem megyen heába vitéz kard pogányhoz
Orra közepétül lemenne szájához

Demirhám mint fáklya, hogy láttya utolját
Duplázni akarja vitézséges voltát,
Vid kezébül gyorsan kitekeri magát,
S nagy csapással vágá Deli Vidnek nyakát.”

Zrínyi: Érdemes tudatni, hogy eleink jobbára ugyanazon fegyverrel vitézkedtek, mint mi, tsupán ósdibb volt elöltöltős pisztolyuk, karabélyuk, ágyújuk. A legfáintosabb szabályak akkor is damaszkuszi aczélból készültek, a legjobb török a cselvető velenceiektől jöttek, de divatba volt még a dárda, az íj és a nyílpuska is. A tüzet a görögöktől tanult égő golyóbisok közvetítették kisebb-nagyobb ostromgépek által. A török rövid görbe karddal hadakozott, ostromlétrákat használt és olykor görögtüzet. Mivel a szigeti belső várba betörni nem tudtak, tüzes golyóbisokkal fölgyújtották a belső épületek faszerkezetét. Zrínyinek nem volt más választása: bennégni vagy kitörni a belső várból.

Hölgykoszorú:

„Zrínyi jól esmervén életének végét,
Ötszáz bátor vitézt számlál maga-mellett,
Minthogy nem túrheti immár égő-tüzet

Kiviszi magával azért mind ezeket.”

Zrínyi: A magyarok és a törökök petárdákat, pattantyúkat vessenek egymás elé, dulakodjanak, így képviselvén a harc hevességét.

Hölgykoszorú:

„Nem mer az nagy bánhoz közel menni senki,
De jancsár golyóbis Zrinyit földre veti
Mellyébe ez esett, más homlokát üti
Vitézivel együtt az földre fekteti.”

(Az utolsó sor kántálásának másodperceiben Paka föláll és számolyát Zrínyihez hajítja. Az elesik, majd föltá-pázkodik és most már ő mondja el a Szigeti veszedelem legutolsó nyolc sorát.)

Zrínyi:

„Véghöz vittem immár nagy hírű munkámat,
Melyet irígy üdő sem tűz el nem bonthat
Sem az ég haragja, sem vas el nem ronthat
Sem az nagy ellenség irígység nem árthat.

De híremet nem csak keresem pennámmal,
Hanem rettenetes bajvívó szablyámmal,
Míg élek harczolok az Ottoman holddal
Vígan buríttatom hazám hamvaival”

Bethlen: Miklós bátyám, nagyuram! Megkövetem, hátrább az agarakkal. Mi szétszabdalt magyarok tudjuk, hova vitt szigetvári Zrínyi Miklósnak, az ön dédatyjának útja. A halálba, hogy áldozatával Európát a töröktől megmentse. De hová, hová visz az Öné, nagyuram, két vas közé szorítva? Satuban?

Zrínyi: Fiam, fiaim és leányaim. Én életemet tettem föl a törökkel való tusakodásra. Javaimat kockáztattam, szolgálmat, katonáimat, hogy szolgáljam a királyt, ám ármánykodó udvaroncai elütöttek a fővezérségtől, a döntő ütközet lehetőségétől. Tehát csak reátok támaszkodhatok véreim, magyarok és horvátok, és arra, hogy az európai hatalmak majd segítségünkre sietnek. Mert gondoljátok meg: az ötödfélszáz esztendeje nyakunkra hágó török a kultúrának egy barbárabb fokán garázdálkodott és garázdálkodik földünkön, tehát rosszabb, mint a másik idegen hatalom. Van, aki azt mondja: egyik kutya másik eb. Nos, ez a másik azt akarja, hogy feladjuk nemzeti érdekeinket, katonáinkat, szabad vagy félig szabad földjeinket, hogy elnyelhessenek bennünket. Még a nyelvünket is elnémetesítenék! Szipolyoznak bennünket, mint a nadály.

Zichy: Tehát, domine, megtagadni a németet, ám voksolni a király mellett? Hiszen az fából vaskarika!

Johann: Kedves bán, drága unokasógor. Türelemmel légy. Az Isten malmai lassan őrölnék. Istenfélő ember vagy, bízol a keresztény Istenben, kövesd papjainak intelmeit.

Zrínyi: Tisztelendő uram, én bízom Istenben. de az őt aprópénzre váltó papokban sehogysem. Nem vagyok nap után járó fű – napraforgó – sem a pap után járó fő. Két jelszavam van: sors bona, nihil aliud, azaz jószerencse, semmi más – valamint: Segíts magadon, az Isten is megsegít.

Bethlen: Nem lenne-é tanácsos megtagadni a németet?

Zrínyi: Nem fiam. A német, mint szövetséges, szükséges rossz és arra kell, hogy járulékos erejének támogatásával kiverjük a törököt. Vele, de nem alatta! A király az a fő, aki felettük és felettünk is uralkodik, anélkül, hogy mi ketten, a német meg a magyar egygé válnánk. Kellatik a magyar nemesi katonai adó, hogy abból felállíttassék a nemzeti hadsereg. Most pedig, kedves népem, itt a fegyverfalon megtaláltok mindent, puskát, pisztolyt, íjpuskát, töröket. Ki-ki ragadja meg a magáét és rajta, utánam a sűrűbe. *(Maga is egy pisztolyt vesz le a falról és dőlyfős léptekkel kivonul a kursaneci erdő irányába. A többiek utána. Paka, mikor*

már mindenki eltávozott, leemeli a leplet a vaddisznó főről és azt a fejére teszi. Aztán leveszi az utolsó fegyvert, egy puskát, a falról, vállra csapja, kirohan. A színpad üres. Pár másodperc múlva kintről puskalövés hallatszik.)

Zsófia: (berohan és sírva kiáltozik) Jaj, az uram, odavan. Odavan az uram. Odavan!

(Utána egyenként jönnek a többiek, kivéve Zrínyit, Schweinsteigert és Pakát. Visszhangozzák Zsófiát.) Odavan, az úr odavan!

Bethlen: Vadkan ölt-e meg vagy golyóbis? Fennen szárnyal lelked. Mi pedig áldva fűzünk szent emlékedre borostyánt.

FÜGGÖNY

